

DOI: 10.21802/artm.2022.3.23.139
УДК 378.147+37.04

САМООСВІТНЯ КОМПЕТЕНТНІСТЬ ЯК КРИТЕРІЙ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ, ЕРГОТЕРАПІЇ У ЗВО

І.В. Мезенцева, О.С. Павлович, В.Д. Дручик, В.Д. Ярликова

*ПВНЗ «Академія рекреаційних технологій і права», кафедра фізичної терапії,
м. Луцьк, Україна,
ORCID ID: 0000-0002-1455-9708, e-mail: mezencevainna2@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0002-3840-6933, e-mail: olhapavlovychbio@gmail.com,
ORCID ID: 0000-0001-9021-814X, e-mail: maxsvol2003@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-6993-9433, e-mail: yarlykovas@gmail.com*

Резюме. У сучасних умовах розвитку суспільства змінюються вимоги до професійної підготовки майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів. Для підготовки висококваліфікованих фахівців, готових до професійної діяльності в мінливих умовах сьогодення, необхідно сформувати у них самоосвітню компетентність, що дозволить постійно самовдосконалюватись і бути конкурентноспроможними на ринку праці.

Мета. Теоретичне обґрунтування необхідності формування самоосвітньої компетентності у майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії під час навчання у ЗВО.

Самоосвітня компетентність є невід'ємним компонентом фахової компетентності фізичного терапевта, ерготерапевта. Зазначено, що ця компетентність включає уміння самостійно здобувати знання, що необхідні для професійного розвитку, усвідомлення важливості безперервної освіти.

Визначено, що сформована самоосвітня компетентність майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії забезпечує їх професійну мобільність, конкурентноспроможність на ринку праці, сприяє розвитку адаптивних умінь.

Підкреслено, що формування самоосвітньої компетентності відбувається постійно і здійснюється протягом всієї професійної діяльності. Наголошено на важливості формування в майбутніх фахівців базових умінь і компонентів, які є складовими самоосвітньої компетентності, під час навчання у ЗВО з метою здатності студентів у майбутньому здійснювати процес самоосвіти.

Встановлено, що умови сьогодення вимагають перебудови принципу співпраці викладачів зі студентами шляхом зменшення аудиторних занять і збільшення часу на самостійне опрацювання навчального матеріалу, оптимізації методичного забезпечення освітнього процесу тощо.

Ключові слова: самоосвітня компетентність, фізична терапія, ерготерапія, професійна підготовка, самоосвіта.

Вступ. Сучасний етап розвитку суспільства, який характеризується постійними трансформаційними процесами, зумовлює потребу в професійно мобільних фахівцях, які вміють адаптуватися до життєвих реалій, самостійно планувати свою діяльність, а також здатні до безперервної самоосвіти.

Посилення ролі самоосвіти студентів зумовлює переорієнтацію організації освітнього процесу у ЗВО на формування готовності до саморозвитку, оволодіння способами адаптації до професійної діяльності тощо.

Самоосвітня компетентність є однією з найбільш актуальних компетентностей, які повинні бути сформовані у майбутнього спеціаліста, зокрема з фізичної терапії, ерготерапії під час навчання у ЗВО.

В останні роки проблема розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців актуалізувалась, що пов'язано з інформатизацією суспільства, а також широким впровадженням дистанційного навчання в освітній процес.

Обґрунтування дослідження. В умовах динамічних змін посилюються вимоги до професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії. Сучасні реабілітаційні установи потребують

ініціативних, професійно мобільних фахівців, які здатні активно і творчо будувати свої відносини з людьми, адекватно оцінювати свій рівень професіоналізму, готові до постійного професійного розвитку [1].

Для того, щоб бути конкурентноспроможними на ринку праці, необхідно підвищувати свій потенціал під час самоосвітньої діяльності. Це зумовлює актуальність формування самоосвітньої компетентності майбутніх фізичних реабілітологів, ерготерапевтів під час навчання у ЗВО.

Мета дослідження: теоретичне обґрунтування необхідності формування самоосвітньої компетентності в майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії під час навчання у ЗВО.

Матеріали і методи: системний аналіз наукової літератури; узагальнення та систематизація теоретичних відомостей щодо формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії у процесі їх професійної підготовки.

Результати дослідження та їх обговорення. У мінливих умовах сьогодення важливими є не лише професійні знання та уміння випускників ЗВО, а й здатність ними оперувати, аналізувати й удосконалювати власний професійний рівень, розширювати межі

професійної діяльності з урахуванням запитів суспільства і ситуації на ринку праці, а також навчатися упродовж життя. Саме розвиток життєво важливих компетентностей може дати людині широкі можливості орієнтуватися у сучасному швидкоплинному розвитку ринку праці.

Компетентнісний підхід є одним із ключових у сучасній освіті. Цей підхід пов'язаний, насамперед, з ідеєю системної підготовки індивіда не тільки як професіонала, а як особистості, здатної до саморозвитку та самоосвіти. Як стверджує Л. Волошко, самостійну роботу студентів ЗВО розглядають із позицій компетентнісного підходу, оскільки здатність самостійно здобувати нові знання та уміння, готовність до постійного підвищення освітнього рівня є сутністю персональної компетенції фахівців [2].

Самоосвіта є невід'ємною складовою конкурентоспроможності фахівців з фізичної терапії, ерготерапії. Сьогодні, щоб отримати якісну освіту, не слід обмежуватись лише знаннями, які дають у ЗВО. Як зауважують вчені М. Яцечко, С. Яцечко та І. Смирнова, для досягнення якісної професійної підготовки вже недостатньо взаємодії педагога та студента у межах аудиторії. Сьогодні процес саморозвитку студентів виходить на перший план [3].

Сутність самоосвіти полягає у свідомій самоорганізації процесу засвоєння знань і набуття необхідних навичок. Вона сприяє розвитку й удосконаленню рис, здібностей, умінь особистості користуватися методами самовиховання, самонавчання та саморозвитку. На думку М. Солдатенко, ефективність самоосвіти залежить від комплексу умов, серед яких ключове місце займає стійка мотивація, тобто система мотивів, що визначають конкретні форми людської діяльності та поведінки [4, с. 68].

Самоосвіта є вільною і, у той же час, досить складною частиною навчальної діяльності. Це пов'язано, насамперед, із тим, що вона ґрунтується на рефлексії майбутніх фахівців, усвідомленні власних можливостей, досягненні ефективного особистісного та професійного зростання [5].

Одним із критеріїв оцінки якості випускника ЗВО, показником його професійної готовності є самоосвітня компетентність [4, с. 66]. Як підкреслює Л. Овчарова, формування самоосвітньої компетентності має особливе значення для всіх спеціальностей, адже досягнення успіху в професійній діяльності безпосередньо залежить від уміння самостійно здобувати знання, вдосконалюючи свою компетентність у певній галузі [6].

Поняття «самоосвітня компетентність» розглядають як фактор соціальної конкурентоспроможності випускника, адже ця компетентність дозволяє опанувати професію, отримати якісну вищу освіту, досягти необхідної кваліфікації, а також, при необхідності, змінити спеціальність [4, с. 67].

Т. Богданова вважає, що означена компетентність є необхідною якістю сучасного фахівця. На думку вченої, це поняття містить розуміння необхідності безперервної освіти протягом життя, вміння здобувати достовірну фахову інформацію та перетворювати її в знання, потрібні для професійної лікарської діяльності [7].

На думку М. Солдатенко, самоосвітня компетентність – це «інтегративна особистісна властивість, яка забезпечується емоційно-ціннісним ставленням до саморозвитку і самоосвітньої діяльності, системою знань про планування і реалізацію самоосвітньої діяльності, про способи самовиховання, суб'єкто-особистісним досвідом продуктивного вирішення проблем розвитку, розробки й реалізації моделей підготовки студентів до самоосвітньої діяльності, готовністю до безперервного саморозвитку якостей професіонала, самовдосконалення, самоосвіти в області майбутньої професії» [4, с. 67].

На нашу думку, самоосвітня компетентність передбачає наявність:

- здатності до самоосвіти;
- усвідомлення необхідності безперервної освіти в сучасному житті;
- системи знань щодо методів пізнання, пошуку інформації, а також уміння використовувати їх;
- відповідальності за рівень власної самоосвітньої діяльності;
- гнучкості застосування знань, умінь та навичок в умовах стрімких змін;
- уміння аналізувати і контролювати власну самоосвітню діяльність та ін.

М. Солдатенко виокремлює такі основні чинники соціальної та особистісної значущості самоосвітньої компетентності:

- забезпечує академічну мобільність студента, його готовність освоїти програму вищої освіти;
- обумовлює професійну мобільність особистості майбутнього фахівця, здатного не лише у майбутньому розвивати свої професійні навички, підвищувати кваліфікацію, а й готового, при необхідності, змінити сферу своєї професійної діяльності;
- сприяє підвищенню якості професійної підготовки у вищій школі [4, с. 67].

Л. Середа самоосвітню компетентність майбутнього фізичного терапевта, ерготерапевта трактує як «якість особистості, що характеризується здатністю та готовністю до безперервної самоосвіти у професійній сфері, а також до використання можливостей інформаційно-комунікаційного середовища з метою забезпечення ефективності цієї діяльності» [1, с. 213].

Процес формування самоосвітньої компетентності можливий за умов наявності в особистості цільових орієнтацій, вмінь навчальної діяльності та навичок роботи з різними джерелами інформації. Цей процес включає систему ситуацій здобуття самоосвітнього досвіду: поява інтересу до самоосвіти як нового ресурсу розвитку і конкурентоспроможності; пошук і вибудовування індивідуальної системи; перетворення самоосвітньої роботи в необхідний елемент професійної діяльності тощо [8, с. 98].

Важливо наголосити, що слід безперервно формувати самоосвітню компетентність студентів. Погоджуємось із думкою Л. Середи та О. Ляної, що «формування у майбутніх фахівців самоосвітньої компетентності повинно здійснюватись під час їх навчання у закладі вищої освіти і продовжуватись протягом всього періоду їх професійної діяльності» [8, с. 98]. Проте саме у процесі навчання у ЗВО в студентів необхідно сформувати базові вміння та компоненти, які

є складовими самоосвітньої компетентності для здатності студентів у майбутньому здійснювати процес самоосвіти.

На думку М. Солдатенко, формування самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців у процесі їх професійної підготовки у ЗВО повинно відбуватись на основі таких принципів:

- поєднання педагогічного керівництва з ініціативою та самодіяльністю студентів;
- принцип персоніфікації, який передбачає створення індивідуального стилю самоосвітньої діяльності майбутнього фахівця, коли студенти самостійно вибудовують свій власний освітній маршрут;
- принцип гуманізації, що передбачає забезпечення найбільш сприятливих умов для всебічного розвитку особистості майбутніх фахівців у процесі їх професійної підготовки у ЗВО;
- безперервності [4, с. 69].

Л. Середя визначила такі педагогічні умови розвитку самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії:

- опанування рефлексивних прийомів;
- опанування технік тайм-менеджменту;
- опанування методів роботи з інформацією;
- поширення спеціалізованих відкритих освітніх ресурсів;
- керування самостійною роботою студентів у процесі профпідготовки;
- розробка індивідуальних програм профпідготовки [9].

Існує ряд причин, які гальмують процес формування самоосвітньої компетентності майбутніх фізичних терапевтів, ерготерапевтів у ЗВО. Серед них:

- недостатня зорієнтованість професійної підготовки у ЗВО на формування і розвиток самоосвітньої діяльності;
- домінування у професійній підготовці підходів, які орієнтовані на відтворення та повторення напрацьованих алгоритмів дій замість орієнтації на здобуття знань та оволодіння новими технологіями відновлення порушених функцій людського організму;
- нерозробленість моделі розвитку самоосвітньої компетентності в процесі підготовки майбутніх фахівців [9].

На думку Н. Беседи, підвищити ефективність формування самоосвітньої компетентності у ЗВО допоможе:

- самостійне опрацювання навчального матеріалу студентами;
- поєднання традиційних та інноваційних форм самостійної роботи студентів;
- реалізація індивідуального підходу до організації самостійної роботи;
- підвищення рівня вмотивованості студентів до саморозвитку та професійного зростання та ін. [10].

Слід зауважити, що розвиток самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців, зокрема з фізичної терапії, ерготерапії є особливо актуальним у сучасних умовах дистанційного навчання. Як відзначає Т. Богданова, для дистанційної освіти сформованість самоосвітньої компетенції є необхідною умовою якісного навчання. Але для розвитку вмінь вчитися самостійно систему дистанційної і традиційної освіти, яка зараз існує, слід трансформувати, а саме: суттєво

зменшити контролюючу функцію викладача, змінити способи передачі інформації, надати освіті консультативного характеру [7, с. 29].

Завдання удосконалення процесу професійної підготовки майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії потребує розробки комплексу методологічних підходів до ефективного формування самоосвітньої компетентності через пошук шляхів посилення практичного спрямування вищої освіти, оптимізацію методичного забезпечення освітнього процесу та ін. У процесі професійної підготовки ці підходи створюють сприятливі можливості для студентів у здобутті знань та формуванні вмінь, які є визначальними аспектами основних компонентів самоосвітньої компетентності майбутніх фахівців [4, с. 68].

На нашу думку, умови сьогодення вимагають перебудови принципу співпраці викладачів зі студентами шляхом зменшення аудиторних занять та збільшення часу на самостійне опрацювання навчального матеріалу. Зауважимо, що сьогодні існує проблема, пов'язана з тим, що в умовах інформаційного суспільства студенти мають низький рівень сформованих умінь самостійного пошуку інформації та оперування нею. Саме тому вони потребують спеціальної підготовки, спрямованої на оволодіння основними методами пізнавально-пошукової діяльності.

Таким чином, у сучасному освітньому процесі вищої школи існує потреба в організації навчально-пізнавальної діяльності студентів, що сприяє формуванню в них навичок самоосвітньої діяльності.

Висновки. Сьогодні існує запит українського суспільства на фізичних терапевтів, ерготерапевтів, здатних самостійно здобувати знання, опановувати нові методи і технології. Саме тому необхідно, щоб підготовка майбутніх фахівців з фізичної терапії, ерготерапії до постійного професійного саморозвитку здійснювалась ще під час навчання у ЗВО. Випускники вищої школи повинні володіти науковими знаннями, ефективними прийомами та вміннями, які дозволяють самостійно і швидко адаптуватися в мінливому інформаційному середовищі.

Вважаємо, що здатність студентів до самоосвіти і постійне прагнення до розвитку своїх професійних умінь сприяють підвищенню ефективності та якості вищої освіти.

References:

1. Sereda L.V. Samoosvitnia kompetentnist maibutnikh fakhivtsiv z fizychnoi terapii, erhoterapii yak kryterii otsinky konkurentnospromozhnosti vypusknyka ZVO. Suchasni tendentsii orhanizatsiino-metodolohichnoho zabezpechennia pidhotovky fakhivtsiv: problemy ta shliakhy yikh vyryshennia v umovakh hlobalizatsii ta yevroekonomichnoi intehtratsii: zbirnyk materialiv Vseukrainskoi naukovo-metodychnoi internet-konferentsii z problem vyshchoi osvity i nauky. Kharkiv: KhNADU. 2019 Now 18. P.212-215.
2. Voloshko L.B. Vykorystannia platformy moodle v orhanizatsii samostiinoi roboty maibutnikh fizychnykh terapevtiv. Resursno-orientovane navchannia v «3D»: dostupnist, dialoh, dynamika: materialy IV Vseukr. nauk.-prakt. Internet-konf. Poltava. 2020 Feb. P.217-220.

3. Iasechko M, Iasechko S, Smyrnova I. Pedagogical aspects of self-development of distance learning students in Ukraine. *Laplace em Revista (International)*. 2021; 7:316. DOI: <https://doi.org/10.24115/S2446-622020217Extra-B929p.316-323>.
4. Soldatenko MM. Samoosvitnia kompetentnist maibutnikh fakhivtsiv yak kryterii yakosti profesiinoi pidhotovky u ZVO. *Fizyko-matematychna osvita*. 2019; 2(20):66-70.
5. Byhar H, Zvozdetska V, Prokop I, Pits I, Hordiichuk O. Pedagogical Conditions for the Development of Self-Educational Competence of Future Specialists in the Study of Professional Subjects. *International Journal of Higher Education*. 2020; 9:258. DOI:10.5430/ijhe.v9n7p257.
6. Ovcharova LA. Formuvannia samoosvitnoi kompetentnosti maibutnikh fakhivtsiv yak pedahohichna problema. Suchasni tendentsii ta kontseptualni shliakhy rozvytku osvity i pedahohiky: zbirnyk nauk. prats: materialy 1 Mizhnar. nauk.-praktych. internet konf. Kyiv. 2020 Now. P.303.
7. Bohdanova T. Formuvannia samoosvitnoi kompetentnosti likariv yak neobkhidna umova dlia yakisnoho dystantsiinoho navchannia (na prykladi vykladannia medychnoi fizyky). *Perspektyvy ta innovatsii nauky*. 2022; 3(8):29. DOI:10.52058/2786-4952-2022-3(8)-29-41.
8. Sereda LV, Lianna OV. Eksperymentalne doslidzhennia problemy formuvannia samoosvitnoi kompetentnosti maibutnikh fizychnykh terapevtiv, erhoterapevtiv yak osnovy yikh profesiinoho rozvytku. *Fizyko-matematychna osvita*. 2019; 2 (20):93-99.
9. Sereda LV. Rozvytok samoosvitnoi kompetentnosti maibutnikh bakalavriv z fizychnoi terapii, erhoterapii u protsesi profesiinoi pidhotovky [unpublished PhD thesis on the Internet]. Sumskyi derzhavnyi pedahohichnyi universytet imeni AS Makarenka. 2020 [cited 2022 Aug 13]. Available from: https://sspu.edu.ua/images/2020/doc/aref_Sereda_L_88520.pdf.
10. Beseda NA. Formuvannia samoosvitnoi kompetentnosti maibutnikh fizychnykh terapevtiv. Psykholoho-pedahohichni koordynaty rozvytku osobystosti: zb. nauk. materialiv I Mizhnar. nauk.-prakt. konf. Poltava. 2020 Jun 2-3. P.34-36.

UDC 378.147+37.04

SELF-EDUCATIONAL – A QUALITY BENCHMARK FOR THE PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE EXPERTS IN PHYSICAL THERAPY AND OCCUPATIONAL THERAPY IN HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS

I.V. Mezentseva, O.S. Pavlovych, V.D. Druchyk,
V.D. Yarlykova

Private Higher Education Institution Academy of Recreational Technologies and Law, department of physical therapy, Lutsk, Ukraine,
ORCID ID: 0000-0002-1455-9708,
e-mail: mezencevainna2@gmail.com;
ORCID ID: 0000-0002-3840-6933,
e-mail: olhapavlovychbio@gmail.com;

ORCID ID: 0000-0001-9021-814X,
e-mail: maxsvol2003@gmail.com;
ORCID ID: 0000-0002-6993-9433,
e-mail: yarlykovas@gmail.com

Abstract. In modern conditions of social development, the requirements for future physical and occupational therapists' professional training are changing.

In order to train highly qualified specialists ready for professional activities in today's changing conditions, it is necessary to form their self-educational competence.

In order to be competitive in the labor market, it is necessary to increase one's potential during self-education activities. This determines the relevance of the formation of self-educational competence of future physical rehabilitators, occupational therapists during their studies at higher education institutions.

In this article, we aim to substantiate the need for the formation of self-educational competence in future specialists in physical therapy and occupational therapy during their studies at higher education institutions.

It has been established that self-educational competence is an integral component of the professional adequacy of a physiotherapist and an occupational therapist. This competence includes the ability to acquire knowledge independently and understand the importance of education throughout life.

It was determined that the formed self-educational competence of future physiotherapy specialists ensures their professional mobility, competitiveness in the labor market and promotes the development of adaptive skills.

It is emphasized that the formation of self-learning competence is a continuous process carried out throughout a specialist's entire professional activity.

The importance of forming basic skills and components of self-educational competence to enable students to carry out the process of self-education in the future is highlighted.

The relevance of the development of self-educational competence of future specialists, in particular of physical and occupational therapy in current conditions of remote studying, was noted.

It has been established that today's conditions require restructuring the principle of cooperation between teachers and students by reducing classroom classes, devoting more time for independent processing of educational material, as well as optimization of methodical support of the educational process etc.

The purpose of the research: to theoretically substantiate the need for the formation of self-educational competence in future specialists in physical and occupational therapy during their studies in institutions of higher education.

Materials and methods: systematic analysis of scientific literature; theoretical generalization and systematization of information about the formation of self-educational competence of future physical and occupational therapy specialists during professional training in higher education institutions.

As a result of the research, it was concluded that there is a high demand in society for physical and

occupational therapists who can independently acquire knowledge and master new methods and technologies.

That is why it is necessary that their professional self-development training should be carried out during studying in higher education facilities.

Graduates of higher education institutions must maintain scientific knowledge, effective techniques, and skills that allow them to adapt independently and quickly in a changing information environment.

We believe that the ability of students to self-educate and the desire to improve their skills contribute to the improvement of the quality of higher education.

Keywords: self-educational competence, physical therapy, occupational therapy, professional training, self-education.

Стаття надійшла в редакцію 15.08.2022 р.

Стаття прийнята до друку 27.09.2022 р.